



Turf steken in Drenthe

Na een droge periode werd het klimaat in Europa rond 5500 voor Christus aanmerkelijk natter. Stukken land kwamen door slechte natuurlijke afvoer onder water te staan. In droge gebieden wordt dood plantenmateriaal snel afgebroken door zuurstof en bacteriën, maar in natte en vochtige omstandigheden gaat die afbraak langzamer dan de ophoping van dood plantenmateriaal en zal veenvorming optreden.

De drassige gronden en veengebieden waar turf werd gestoken werden vroeger ook wel moer genoemd. Als de turf diep in de grond zat en aan grote druk en temperatuur werd blootgesteld, veranderde deze in bruinkool of steenkool. In Drenthe ontstond in het oosten een groot aaneengesloten veengebied, in het zuiden een gebied rondom Hogeveen en een gebied ten westen van Assen dat tot in Friesland doorliep. Overgebleven veengebieden in Drenthe zijn het Fochtelooerveen bij Veenhuizen, het Grolloerveen bij Grollo en het Witteveld bij Assen. Het dorp De Groeve dankt haar naam aan de turfwinning.

Je hebt twee soorten veen: laagveen en hoogveen. Simpel gezegd is laagveen ontstaan onder invloed van het grondwaterpeil dat rijk is aan voedingsstoffen. Het laagveen werd onder water weggebaggerd en op de kant te drogen gelegd. Het hoogveen moest eerst worden ontwaterd door middel van greppels en sloten. Daarna kwamen de kanaalgravers die een systeem van wijken en kanalen aanlegden. Via deze kanalen werd de gewonnen turf per praam naar elders vervoerd.

Wanneer er voor het eerst turf als brandstof werd gebruikt is onbekend maar de Romeinen wisten al dat veen als brandstof te gebruiken was. In Nederland werd turf al in de vroege Middeleeuwen overal gebruikt. Eerst werd in de gebieden dicht in de buurt van de grote steden het veen afgegraven waarbij grote meren ontstonden, bv. de Vinkeveense plassen. Later werd er verder weg turf gehaald en kwam men in Overijssel, Friesland Groningen en Drenthe terecht.

Turf werd in de Middeleeuwen steeds belangrijker want ook steenbakkerijen gingen van deze



Figuur 1. Een stikker en twee opschotten.

brandstof gebruik maken omdat de houten huizen steeds meer werden vervangen door stenen huizen, zo ook de kerken.

Tot aan het begin van de twintigste eeuw hebben duizenden arbeiders werk gevonden in de veengebieden. Turf moest steeds vaker concurreren met de goedkopere producten steenkool en cokes en het nieuwe veenproduct turfstrooisel, dat werd ge-

bruikt als tuinturf in paardenstallen als vervanging van stro, maar ook om huizen mee te isoleren tegen de kou, moest het uiteindelijk ook afleggen tegen nieuwe producten.

Het werken in het veen was erg zwaar. In het voorjaar en in de zomer werkte men in het veen, omdat in de herfst en winter de turf niet droogde. In die tijd werd er ander werk gedaan zoals het graven van kanalen. Je had drie soorten veenarbeiders. Allereerst de vaste arbeiders. Deze sloten een contract om met het hele gezin een vaste hoeveelheid turf te steken en te drogen. Zij woonden in plaggenhutten of in de werkmanswoningen van de vervener. Hele jonge kinderen werden meegenomen naar het veen en verbleven in tot kinderwagens omgebouwde kruiwagens, de zogenaamde kinderkooien. Later werden ze meegenomen om de kunst af te kijken van de ouders.

Verder waren er de Iosse arbeiders die in keten woonden en de seizoenarbeiders, die kwamen werken gedurende het seizoen zonder vrouw en kinderen mee te nemen.

Bij het winnen van laagveen wordt gebruik gemaakt van een baggerbeugel, een schepnet met een lange steel die tot acht meter lang kon zijn, met aan het eind een ijzeren ring waar aan de voorkant een schraapplaat was bevestigd met daar achter een net of een mand (zie figuur 2).



Figuur 2. Baggerbeugel.

Het werd gebruikt om veenslijk mee uit het moeras of water te scheppen, dat vervolgens op de kant te drogen werd gelegd.

Het winnen van hoogveen is ingewikkelder. Zoals gezegd moest het eerst worden ontwaterd. Nadat dat gebeurd was kwamen de arbeiders om veen te steken. Om drie uur 's morgens werd begonnen met het steken van de turf, totdat de zon op het hoogste punt stond. Daarna werd begonnen met het opstapelen van de veenblokken. In de loop van de middag ging de arbeider naar huis om nog wat te werken op z'n eigen boerderijtje (als hij dat had)

en hij ging al om zeven uur naar bed want om drie uur moest hij weer aan de bak.

De bovenste laag van het hoogveen wordt bonkaarde genoemd en was niet geschikt om turf van te maken. Het verwijderen van deze laag gebeurde met de bonkschep. Vermengd met zandgrond werd daar dalgrond van gemaakt en met goeie bemesting ontstond redelijke landbouwgrond. De onderste laag van 30 tot 40 cm wordt dargveen genoemd. Dit is sterk samengeperste grond en bevat vaak wortels en delen van boomstammen, die in de loop der eeuwen in de grond terecht zijn gekomen. Boven op het dargveen stond iemand met een stikker en door hem werd het veen in grote brokken gestoken. Iets lager stond een turfgraver met een opschot die de brokken turf los stak en op een slagkar legde.

Op de foto op de vorige bladzijde (figuur 1) zie je links een stikker staan en rechts twee opschotten.

Slechte veenafgravers werden kloetjesbakkers genoemd.

Nadat het was afgegraven werd het veen met de kruiwagen naar een veldje gereden waar het werd natgemaakt, aangestampt, gedroogd en tenslotte gesneden. Hierna werd het opgestapeld, zodat de wind vrij spel had om het te drogen. Als het droog genoeg was werd het met een scheepskruiwagen naar het schip gebracht, waar lougsters en tougsters zorgden voor een goede belading van het schip. Dit was speciaal werk waar vrouwen kennelijk goed in waren.

Na de eerste wereldoorlog stortte de turfnijsverheid in, omdat die niet kon concurreren met de steenkoolwinning. Zo rond 1925 vertrokken veel veenarbeiders naar andere gebieden waar nieuwe ontwikkelingen plaats vonden, bijvoorbeeld naar Philips in Eindhoven, de mijnen in Limburg of de textielindustrie in Twente. De hoogtijdagen van het veen waren voorbij!

Jaap Gros

*Foto's : Hendrik Lanjouw
Bronnen: internet*